

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS



2016 METŲ BALANDŽIO MĖNESIO TEISMO PRAKTIKOS APŽVALGA

PARENGTA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS.....	2
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	2
BK 68 straipsnio taikymas.....	2
<i>Dėl uždraudimo naudotis specialia teise vairuoti kelių transporto priemones</i>	<i>2</i>
BK 99 straipsnio taikymas.....	3
<i>Dėl genocido sampratos nusikalstamos veikos padarymo metu, genocido sudėties požymių ir BK 99 straipsnio taikymo bei politinės grupės sąvokos</i>	<i>3</i>
BK 150 straipsnio 4 dalies, 153 straipsnio (2010 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija) taikymas	5
<i>Dėl BK 150 straipsnio 4 dalies ir 153 straipsnio (2010 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija) atribojimo</i>	<i>5</i>
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	6
BPK 115 straipsnio taikymas	6
<i>Dėl transporto priemonės valdytojo ir transporto priemonės valdymą perdavusio asmens solidariosios civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu padarytą žalą.....</i>	<i>6</i>
III. CIVILINĖS BYLOS	8
Šeimos teisė	8
<i>Dėl prievolės pobūdžio pagal paskolos sutartį kvalifikavimo</i>	<i>8</i>
Daiktinė teisė	9
<i>Dėl kompensacijos už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą dydžio nustatymo</i>	<i>9</i>
<i>Dėl nuostolių, atsiradusių dėl servituto nustatymo, dydžio</i>	<i>10</i>
<i>Dėl Jungtinėje Karalystėje vykdytos fizinio asmens bankroto procedūros užbaigimo sukeltų teisinių pasekmių Lietuvoje įsteigto hipotekos kreditoriaus daiktinėms teisėms į jo naudai įkeistą nekilnojamąjį turtą, esantį Lietuvos Respublikoje.....</i>	<i>11</i>
<i>Dėl išlaidų, prilyginamų administravimo išlaidoms, kai name įsteigta bendrija</i>	<i>11</i>
Sutarčių teisė	12
<i>Dėl iš anksto aptartų (angl. liquidated damages) nuostolių ir netesybų institutų</i>	<i>12</i>
<i>Dėl savivaldybės turto panaudos sutarties nutraukimo</i>	<i>13</i>
Deliktų teisė	14
<i>Dėl savivaldybės atsakomybės už kelių, kurių savininkė (valdytoja) ji yra, konstrukciniais defektais padarytą žalą tretiesiems asmenims pagrindų</i>	<i>14</i>
<i>Dėl transporto priemonės valdytojo ir transporto priemonės valdymą perdavusio asmens solidariosios civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu padarytą žalą.....</i>	<i>14</i>
Viešieji pirkimai	15
<i>Dėl šalių atsiskaitymo pagal niekinį viešojo pirkimo sandorį.....</i>	<i>15</i>
Bankroto teisė.....	15
<i>Dėl kreditorės reikalavimų tenkinimo iš dienpinigių fizinio asmens bankroto procese.....</i>	<i>15</i>
Civilinio proceso teisė	16
<i>Dėl ieškinio pripažinimo ir priešieškinių atsisakymo, kai ieškiniu ir priešieškiniu pareiškiama vienas kitą šalinantys reikalavimai, bei piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis</i>	<i>16</i>
<i>Dėl CPK 95 straipsnio 2 dalies aiškinimo ir taikymo.....</i>	<i>17</i>
<i>Dėl tikrosios ūkinės bendrijos nario subsidiariosios atsakomybės už bendrijos skolas ir išieškojimo pagal vykdomuosius dokumentus restruktūrizuojant tikrąją ūkinę bendriją.....</i>	<i>18</i>

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 68 straipsnio taikymas

Dėl uždraudimo naudotis specialia teise vairuoti kelių transporto priemones

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistasis, neturėdamas teisės vairuoti (tokia teisė jam buvo atimta dviem mėnesiams; pasibaigus atėmimo terminui, jis neįvykdė ATPK nustatytų vairuotojo pažymėjimo gražinimo sąlygų ir neatgavo vairuotojo pažymėjimo), padarė BK 281 straipsnio 5 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką. Už šią veiką jis buvo nubaustas laisvės atėmimo bausme nepaskiriant

jam BK 68 straipsnyje nurodytos baudžiamojo poveikio priemonės uždraudimo naudotis specialia teise vairuoti kelių transporto priemones. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad vairavimo laikinai netekus teisės vairuoti faktas neužkerta kelio teismui svarstyti klausimą dėl BK 68 straipsnyje numatytos baudžiamojo poveikio priemonės taikymo. Kasacinis teismas išaiškino, kad nagrinėjamoje situacijoje uždraudimas naudotis specialia teise vairuoti vieneriems metams ar ilgesniam laikui turi savarankišką teisinę reikšmę, nes tokiu atveju, pasibaigus draudimo terminui, teisė vairuoti grąžinama pažeidėjui tik tada, kai jis Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotų institucijų nustatyta tvarka užbaigia papildomus vairuotojų mokymus ir išlaiko kvalifikacinius egzaminus. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija, konstatavusi, kad nurodytų teisinių padarinių užtikrinimas šioje baudžiamojoje byloje yra būtinas, nuteistajam pritaikė BK 68 straipsnio nuostatas ir uždraudė jam trejus metus naudotis teise vairuoti kelių transporto priemones.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus mišrios išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-49-788/2016

BK 99 straipsnio taikymas

Dėl genocido sampratos nusikalstamos veikos padarymo metu, genocido sudėties požymių ir BK 99 straipsnio taikymo bei politinės grupės sąvokos

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje S. D. prašė jį išteisinti kaip nepadariusį jam inkriminuotos nusikalstamos veikos, taip pat byloje nesant įrodymų, patvirtinančių jo dalyvavimą sulaikant Lietuvos partizanus A. R., B. M. Nuteistojo gynėjas, nurodęs, kad jo ginamąjį teismai nuteisė už veiksmus, už kuriuos jų padarymo metu nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė, taip pat prašė bylą nutraukti, nesant visų būtinų genocido sudėties objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių.

Plenarinė sesija pažymėjo, kad BK nuostatos dėl baudžiamosios atsakomybės už genocidą turi grįžtamąją galią, todėl byloje yra svarbus klausimas, ar nusikalstamos veikos padarymo metu genocidas buvo laikomas nusikaltimu pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas ir ar nuteistasis tuo metu galėjo numatyti, kad veika, už kurią jis yra nuteistas šioje baudžiamojoje byloje, gali būti kvalifikuojama kaip genocidas.

Plenarinė sesija nurodė, kad 1956 metais, S. D. veikos padarymo metu, genocidas buvo pripažįstamas nusikaltimu pagal tarptautinę teisę. Spręsdama, ar S. D. tuo metu suvokė apie genocido baudžiamumą, plenarinė sesija pažymėjo, kad jis nusikaltimo padarymo metu jau turėjo kelerių metų patirtį LSSR MGB-KGB struktūrose. Žemesnių instancijų teismai šioje byloje nustatė, kad S. D. buvo žinoma apie LSSR MGB-KGB represinio pobūdžio veiksmus prieš Lietuvos partizanus, taip pat žinomas minėtos represinės institucijos vienas iš tikslų – fiziškai sunaikinti nacionalinio ginkluoto pasipriešinimo dalyvius – Lietuvos partizanus. Taigi S. D., dirbdamas LSSR saugumo struktūrose, iš esmės padėjo įgyvendinti okupacinės valdžios vykdomą politiką prieš Lietuvos gyventojus. Atsižvelgusi į išdėstytas aplinkybes, plenarinė sesija konstatavo, kad genocidą (taip pat bendrininkavimą vykdant genocidą) draudžiantys ir baudžiamąją atsakomybę už tai numatantys tarptautinės teisės aktai S. D. 1956 m. buvo žinomi, o Lietuvos partizanų, kaip reikšmingos dalies lietuvių tautos – saugomos nacionalinės, etninės grupės, naikavimo kvalifikavimas kaip genocido jam turėjo būti pakankamai numatomas.

Plenarinė sesija pažymėjo, kad pagal bendruosius teisės principus kaltinamieji negali pateisinti savo elgesio, kuris lėmė jų nuteisimą, vien tik nurodydami, kad taip iš tiesų buvo elgiamasi ir todėl tai buvo įprasta praktika. Valstybės praktika, kai yra toleruojamos ar skatinamos tam tikros veikos, kurios buvo laikomos nusikaltimais pagal nacionalinės ar tarptautinės teisės aktus, ir nebaudžiamumo jausmas, kurį tokia praktika sukelia tokių veikų kaltininkams, neužkerta kelio patraukti juos atsakomybėn ir nubausti. Kartu plenarinė sesija pabrėžė ir tai, kad Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1968 m. lapkričio 26 d. priėmė Konvenciją dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui, kurioje įvirtintas tarptautinės baudžiamosios teisės

principas, kad jokie senaties terminai negali būti taikomi karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui, taip pat ir genocidui, nesvarbu, kada jie padaryti.

Spręsdama dėl genocido požymių ir BK 99 straipsnio taikymo plenarinė sesija atkreipė dėmesį į tai, kad BK 99 straipsnyje apibrėžiant genocido nusikaltimą į saugomų grupių sąrašą, be nacionalinių, etninių, rasinių ir religinių grupių, yra įtrauktos ir socialinės bei politinės grupės, tai yra dvi grupės, kurios nenumatytos apibrėžiant genocido nusikaltimą pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) 2014 m. kovo 18 d. nutarime pažymėjo, kad „<...> socialinių ir politinių grupių įtraukimą į BK 99 straipsnyje suformuluotą genocido apibrėžimą lėmė konkretus tarptautinis teisinis, istorinis ir politinis kontekstas – Lietuvos Respublikoje okupacinių totalitarinių režimų padaryti tarptautiniai nusikaltimai“. Plenarinė sesija pažymėjo, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje žemesnių instancijų teismai partizanus apibūdino nacionalinės, etninės, politinės grupės požymiais. O pagal įstatymą bent vieno naikinamos nacionalinės ar etninės, ar politinės grupės (jos dalies) požymio konstatavimas yra pakankamas pagrindas (esant ir kitiems genocido sudėties požymiams) taikyti BK 99 straipsnį. Šie genocidu naikinamos grupės (jos dalies) požymiai turi savarankišką alternatyvią nusikaltimo sudėties požymio reikšmę. Taigi, plenarinė sesija sprendė, kad S. D. nuteistas už padėjimą vykdyti genocidą prieš žmones, priklausančius nacionalinei, etninei ir politinei grupei. Politinė grupė nėra įtraukta į 1948 m. gruodžio 9 d. priimtos Jungtinių Tautų Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį (toliau – Konvencija) saugomų grupių sąrašą, tačiau, plenarinės sesijos nuomone, tai nepaneigia S. D. baudžiamosios atsakomybės taikymo už genocidą pagrįstumo. Plenarinės sesijos teigimu, genocidu pripažįstami nusikalstami veiksmai, kurie nukreipti naikinti žmones, priklausančius bet kuriai pagal Konvenciją saugomai grupei. Plenarinė sesija pažymėjo, kad žemesnių instancijų teismų nustatyta faktinė aplinkybė – A. R. ir B. M. priklausymas politinei grupei – Lietuvos partizanams – yra svarbi atskleidžiant nusikalstamos veikos esmę ir istoriškai neatsiejama nuo nacionalinės, etninės grupės požymio vertinimo.

Kartu plenarinė sesija atkreipė dėmesį į tai, kad principo *nullum crimen, nulla poena sine lege* (nėra nusikaltimo be įstatymo) išimtis taikytina ir genocidu laikomiems tyčiniams veiksams, kuriais siekiama sunaikinti reikšmingą nacionalinės, etninės, rasinės ar religinės grupės dalį, turinčią įtakos visos atitinkamos saugomos grupės, kurią sudaro, be kita ko, tam tikros socialinės ar politinės grupės, išlikimui. Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarime atsižvelgiant į tarptautinį teisinį ir istorinį kontekstą pažymėta, kad kvalifikuojant veiksmus, atliktus prieš pasipriešinimo sovietinei okupacijai dalyvius kaip politinę grupę, turi būti atsižvelgiama į šios grupės reikšmingumą visai atitinkamai nacionalinei grupei (lietuvių tautai), kuri patenka į genocido apibrėžimą pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Konvencijoje saugotinių grupių apibrėžimų nėra. Nagrinėjamos bylos kontekste plenarinė sesija pažymėjo, kad nacionalinės ir etninės grupių apibrėžimas sietinas su tautos sąvoka, kuri yra suprantama dvejopai. Plenarinė sesija konstatavo, kad nacionaline grupe laikytina istoriškai susiformavusi žmonių bendrija, priklausanti tam tikrai nacijai (tautai), susidariusi kalbos, teritorijos, socialinio-ekonominio gyvenimo, kultūros, nacionalinės savimonės ir kitų ypatybių bendrumo pagrindu. Tiek nacionalinei, tiek etninei grupei priklausantys žmonės gali būti tarpusavyje susiję ir visiškai tokių grupių, kaip atskiro darinio, atribojimas genocido nusikaltime ne visada galimas. Konvencijos pagrindinis tikslas yra apsaugoti žmones nuo masinio naikinimo tiek karo, tiek taikos metu ir genocidas nėra apibrėžtas kaip nusikaltimas, nukreiptas išimtinai vien tik prieš civilius gyventojus. Plenarinė sesija pabrėžė, kad žmonės, priklausantys bet kokiai nacionalinei, etninei, rasinei ar religinei grupei, konkrečioje teritorijoje tuo pačiu laiku vykdomo genocido metu gali būti naikinami dėl įvairių motyvų (pavyzdžiui, ir dėl priklausymo konkrečiai tautai, ir dėl išpažįstamos religijos), todėl genocidas vienu metu gali būti vykdomas prieš žmonių grupę, kuri pagal Konvenciją priskirtina kelioms saugomoms grupėms.

Pasisakydama dėl politinės grupės sąvokos plenarinė sesija nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos įstatymus Lietuvos partizanai gali būti apibūdinami ne tik kaip nacionalinės, etninės grupės dalis, bet ir politinė grupė, siekusi išsaugoti Lietuvos valstybės tęstinumą. Kartu plenarinė

sesija pažymėjo, kad bendras nukentėjusių pasipriešinimo dalyvių – Lietuvos partizanų, jų ryšininkų ir rėmėjų, nužudytų ar patyrusių kitokio pobūdžio represijas – skaičius yra reikšmingas tiek absoliučiai, tiek atsižvelgiant į to meto Lietuvos bendrą gyventojų skaičių. Be to, konstatuota, kad Lietuvos gyventojų palaikymą turėję ginkluoti pasipriešinimo dalyviai – Lietuvos partizanai – įgyvendino tautos teisę į savigyną nuo okupacijos ir agresijos. Ginkluotas pasipriešinimas trukdė sovietinėms okupacinėms struktūroms vykdyti deportacijas, trėmimus ir kitas represines priemones prieš Lietuvos civilius gyventojus. Taip pasipriešinimo dalyviai ne tik realiai siekė užtikrinti tautos išlikimą (ją gindami), bet ir tokį išlikimą simbolizavo. Lietuvos partizanų vadovybė buvo aukščiausioji teisėta Lietuvos politinė ir karinė valdžia, užsienyje atstovaujama Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto.

Žemesnių instancijų teismai byloje nustatė, kad A. R. ir B. M. buvo aktyvūs ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai (rezistencijos) dalyviai, o A. R. dar buvo ir vienas iš šio pasipriešinimo vadovų. Lietuvos partizanai – atskira politinė grupė – buvo reikšminga visos nacionalinės grupės (lietuvių tautos), apibrėžtos etniniais požymiais, išlikimui. Plenarinė sesija atkreipė dėmesį į tai, kad A. R. buvo persekiojimas ir buvo siekiama jį sunaikinti ne vien tik dėl narystės partizanų judėjime, bet ir kaip okupuotos valstybės politinės valdžios – LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininką. Bylos įrodymai patvirtina, jog tam buvo skirtos didelės LSSR VSK (KGB) pajėgos: sudaryta nuolatinė A. R. paieškos operatyvinė grupė, pasitelkta virš 40 agentų, kelerius metus buvo atliekamas didelis organizacinis darbas bei paieška. Plenarinė sesija pažymėjo ir tai, kad būtent po A. R. ir jo žmonos B. M. sulaikymo LSSR VSK (KGB) vadovybei buvo raportuota, jog su A. R. sulaikymu baigta „lietuvių buržuazinių nacionalistų (banditų) vadeivų likvidacija“.

Atsižvelgusi į nurodytas aplinkybes, plenarinė sesija konstatavo, kad pasipriešinimo okupacijai (rezistencijos) dalyviai – Lietuvos partizanai, jų ryšininkai ir rėmėjai – buvo reikšminga lietuvių tautos kaip nacionalinės, etninės grupės dalis. Ši nacionalinės, etninės grupės dalis turėjo esminės įtakos lietuvių tautos išlikimui, buvo labai svarbi siekiant apsaugoti ir ginti lietuvių tautinį identitetą, kultūrą bei nacionalinę savimonę. Tai atitinka pirmiau nurodytus saugomos grupės dalies pagal Konvencijos II straipsnį požymius ir šios grupės asmenų naikinimas tiek pagal tarptautinę teisę, tiek pagal BK vertintini kaip genocidas. Taigi, plenarinė sesija pritarė teismų išvadoms, kad A. R. ir B. M., kaip Lietuvos partizanai, buvo pagal Konvenciją saugomos nacionalinės, etninės grupės, prieš kurią buvo nukreipti okupacinės valdžios institucijų veiksmai ir kuriais siekta sunaikinti dalį šios grupės, nariai.

Nustačiusi, kad S. D. veiksmai atitinka ne tik objektyviusius, bet ir subjektyviusius genocido sudėties požymius, plenarinė sesija paliko galioti žemesnių instancijų teismų sprendimus dėl S. D. pripažinimo kaltu pagal BK 24 straipsnio 6 dalį, 99 straipsnį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2016 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-18-648/2016

BK 150 straipsnio 4 dalies, 153 straipsnio (2010 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija) taikymas

Dėl BK 150 straipsnio 4 dalies ir 153 straipsnio (2010 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija) atribojimo

Šioje baudžiamojoje byloje kasatoriai nesutiko su apeliacinės instancijos teismo sprendimu nuteistojo veiksmus vertini tik kaip mažamečio asmens tvirkinimą (BK 153 straipsnis (2010 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija)) ir teigė, kad pirmosios instancijos teismas teisingai nuteistojo veiksmus kvalifikavo kaip seksualinį prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu (BK 150 straipsnio 4 dalis).

Kasacinis teismas išaiškino, kad seksualinis neliečiamumas, kaip įstatymo saugoma vertybė – tai vaiko saugumas nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi. Neabejotina, kad seksualiniai veiksmai prieš mažamečius turi labai

neigiamą poveikį jų psichikai ir vystymuisi, todėl ir jų vertinimo kriterijai yra griežtesni nei analogiškų veiksmų prieš vyresnio amžiaus asmenis. Įstatymo leidėjui įtraukus į seksualinio prievartavimo normą aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu požymį, smarkiai susiaurėjo galimybes taikyti tvirkinimo normą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija šiuo klausimu taip pat skatina teismus labiau taikyti seksualinio prievartavimo normą (BK 150 straipsnį), taip siekiant užtikrinti griežtesnę vaikų seksualinio neliečiamumo apsaugą.

Teisėjų kolegija nurodė, kad ir BK 150 straipsnio 4 dalyje, ir BK 153 straipsnyje (2010 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija) nurodytomis nusikalstamomis veikomis kėsiniama į mažamečio asmens seksualinį neliečiamumą, tačiau mažamečio asmens seksualinis prievartavimas, palyginti su tokio asmens tvirkinimu, yra pavojingesnė veika, sukelianti daug didesnę žalą mažamečiui asmeniui. Kasacinis teismas pažymėjo, kad apie seksualinio prievartavimo požymių buvimą ar nebuvimą, esant kitokiam fiziniam sąlyčiui, galima spręsti atsižvelgiant į tokio fizinio sąlyčio panašumą į natūralų, analinį ir oralinį lytinį aktą; nukentėjusiojo savybes (pavyzdžiui, tas pats fizinis sąlytis su vaiku ir suaugusiuoju gali turėti visiškai kitokį neigiamą poveikį ir kitaip vertinamas); į tai, kiek toks sąlytis objektyviai gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą (pavyzdžiui, sąlytis, kuriuo įmanoma vien tik pažeminti žmogų, neatitinka kitokio fizinio sąlyčio prasmės); į panaudotos prievartos intensyvumą (žiaurumas, įžūlumas, tyčiojimasis, brutalus žeminimas suteikia daugiau motyvacijos fizinį sąlytį vertinti kaip seksualinio prievartavimo požymį); į kitas aplinkybes (pavyzdžiui, ar sąlytis buvo tik fragmentiškas, ar nuoseklus ir tikslingas, ar įvykio vieta buvo palanki lytinės aistros tenkinimui, koks buvo kaltininko ir nukentėjusiojo apsinuoginimo lygis ir pan.). Kartu teisėjų kolegija išaiškino, kad BK 150 straipsnio 4 dalyje numatytas lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu kitokio fizinio sąlyčio būdu panašus į BK 153 straipsnyje (2010 m. liepos 2 d. įstatymo redakcija) numatyto mažamečio tvirkinimo veiką tuo, kad abiem atvejais su tokiu asmeniu atliekami neteisėti seksualinio pobūdžio veiksmai, kurie gali pasireikšti panašia forma, tačiau, atibojant lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu nuo tvirkinamųjų veiksmų, turi būti įvertinamas su mažamečiu asmeniu atliekamų neteisėtų veiksmų seksualinis pobūdis ir jų intensyvumas.

Kasacinis teismas šioje baudžiamojoje byloje sprendė, kad pagal nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje nustatytas aplinkybes nuteistojo tyčiniai veiksmai, kurie pagal savo poveikį gali būti prilyginami natūralia forma atliktai lytinei sueičiai, vertintini kaip lytinės aistros tenkinimas, kuris pagal savo pobūdį ir pavojingumą pripažintinas fiziniu sąlyčiu, būdingu seksualiniam prievartavimui, o ne mažametės tvirkinimui. Taigi, teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo veiksmus pirmosios instancijos teismas pagrįstai įvertino kaip mažamečio asmens seksualinį prievartavimą, padarytą kitokio fizinio sąlyčio būdu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 115 straipsnio taikymas

Dėl transporto priemonės valdytojo ir transporto priemonės valdymą perdavusio asmens solidariosios civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu padarytą žalą

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje teisėjų kolegija pažymėjo, kad transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę už padarytą žalą reglamentuoja specialios CK 6.270 straipsnio normos, pagal kurias, už didesnio pavojaus šaltinio sukeltą žalą tiek teisėtai, tiek neteisėtai faktinis jo valdytojas atsako be kaltės.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamoje byloje nustatyta, jog civilinė atsakovė V. B. savo valia perdavė nuteistajam S. B. transporto priemonę, pati jos naudojimo tuo metu nekontroliavo, o S. B. savo valia transporto priemonę priėmė, pats ja naudojosi. Taigi nuo

valdymo priėmimo nuteistasis S. B. tapo didesnio pavojaus šaltinio valdytoju. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad civilinė atsakovė V. B. žalą padariusio eismo įvykio metu nebuvo transporto priemonės valdytoja, todėl vertinant galimybę jai atsakyti už žalą turi būti nustatytas jos atsakomybės teisinis pagrindas.

Spręsdama klausimą dėl transporto priemonės valdytojo ir transporto priemonės valdymą perdavusio asmens solidariosios civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu padarytą žalą, išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta imperatyvi teisės norma, pagal kurią draudžiama vairuoti motorinę transporto priemonę, traktorių, savaeigę mašiną asmenims, neturintiems šios teisės, taip pat esant neblaiviam, apsvaigusiam nuo psichiką veikiančių medžiagų ar nepasinaudojus teisės aktu nustatytu privalomu kasdieniu poilsiu. Taip pat neleidžiama vairuoti susirgus ar pavargus, jeigu dėl to gali kilti pavojus eismo saugumui, duoti transporto priemonę vairuoti asmenims, kurie yra paveikti bent vieno iš pirmiau nurodytų veiksnių arba neturi teisės vairuoti šios transporto priemonės. Analogiška teisės norma įtvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu patvirtintų Kelių eismo taisyklių 14 punkte.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad davimas vairuoti transporto priemonę tokios teisės neturintiems asmenims pažeidžia nurodytas imperatyvias viešosios teisės normas, todėl yra neteisėtas, civilinės atsakomybės požiūriu tai yra neteisėti veiksmai (CK 6.246 straipsnio 1 dalis). Šių viešosios teisės normų pažeidimas gali lemti pažeidėjo civilinę atsakomybę, jei yra nustatomos likusios civilinės atsakomybės sąlygos. Kadangi nagrinėjamu atveju leidimas vairuoti transporto priemonę sutapo su jos valdymo perdavimu, valdymo perdavimas buvo neteisėtas dėl jo, kaip civilinio sandorio, prieštaravimo imperatyvioms teisės normoms (CK 6.151 straipsnio 1 dalis, 6.157 straipsnis). Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 6.248 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. Civilinės atsakomybės kontekste asmuo yra laikomas kaltu, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes asmuo nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina (CK 6.248 straipsnio 3 dalis). Tais atvejais, kai įstatymuose įtvirtinti draudimai suponuoja aktyvią transporto priemonės valdytojo pareigą įsitikinti perdavimo teisėtumu, vien aplinkybė, kad asmuo nežinojo apie tam tikrų faktų egzistavimą, nėra pakankama konstatuoti, kad nėra jo kaltės civilinės teisės prasme, t. y. jis negali gintis pasyviu nežinojimu tais atvejais, kai jam tenka pareiga įsitikinti tam tikrų faktų buvimu. Žalą padariusiam asmeniui civilinė atsakomybė bus netaikoma tik tada, jei jis ne tik nežinojo, bet ir negalėjo žinoti apie tam tikrų aplinkybių egzistavimą.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad transporto priemonės valdytojas, leidęs vairuoti tokios teisės neturinčiam asmeniui, civilinės atsakomybės požiūriu laikomas kaltu ne tik tais atvejais, kai jis žinojo, bet ir tada, kai nežinojo, tačiau galėjo žinoti, kad transporto priemonę perduoda neteisėtai. Galėjimas žinoti, kad asmuo, kuriam perduodama transporto priemonė, neturi teisės jos vairuoti, nustatomas atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes (vairavimą perdavusio ir priėmusio asmens ryšių intensyvumą, ankstesnį jų elgesį). Kasacinis teismas pažymėjo ir tai, kad įrodinėjimo našta dėl kaltės nebuvimo (nežinojimo ir negalėjimo žinoti) tenka neteisėtai vairavimą perdavusiam asmeniui (CK 6.248 straipsnio 1 dalis).

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 6.247 straipsnyje įtvirtinta civilinės atsakomybės priežastinio ryšio sąlyga: atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais, nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu. Pagal CK 6.6 straipsnio 3 dalį preziumuojama, kad skolininkų pareiga yra solidari, jeigu prievolė yra susijusi su kelių asmenų veiksmais padarytos žalos atlyginimu.

Kartu išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas solidariosios atsakomybės atsiradimo ir taikymo sąlygas, yra konstatavęs, jog solidarioji atsakomybė gali būti grindžiama ne tik tuo, kad asmenys žalą nukentėjusiajam padarė tuo

pačiu metu ir bendrai veikdami; padarytos žalos atžvilgiu bendrumas gali reikštis ir skirtingo pobūdžio bei savarankiškais, skirtingu laiku atliktais veiksmais; tam teismas turi nustatyti faktinį (ar žala būtų atsiradusi, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų) (lot. *conditio sine qua non*) ir teisinį priežastinį ryšį (ar žala teisiškai nėra pernelyg nutolusi nuo neteisėto veikimo) (kasacinė nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-543/2009).

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad neteisėtai, pažeidžiant viešosios teisės normas, atlikti asmens, leidusio vairuoti transporto priemonę, ir neteisėtai transporto priemonę vairavusio asmens (transporto priemonės valdytojo) veiksmai su eismo įvykio metu padaryta žala susiję faktiniu ir teisiniu priežastiniu ryšiu; jų žala padaryta bendrais veiksmais, todėl užtraukia solidariają civilinę atsakomybę. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad žalą padariusių asmenų civilinės atsakomybės solidarumas taikomas nukentėjusiųjų atžvilgiu. Atsižvelgus į aplinkybę, kad nuteistasis S. B. kaip transporto priemonės valdytojas atsako be kaltės (CK 6.270 straipsnio 1 dalis), o civilinės atsakovės V. B. atsakomybė kyla bendraisiais pagrindais atlikus neteisėtus veiksmus (CK 6.246 straipsnio 1 dalis), esant galimiems bendraskolių atgręžtiniams reikalavimams (CK 6.9 straipsnio 1 dalis), kiekvieno iš jų atsakomybės dydis gali būti įvertintas priklausomai nuo jų kaltės laipsnio.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad transporto priemonės valdytojas, neteisėtai leidęs vairuoti transporto priemonę tokios teisės neturinčiam asmeniui, už šios transporto priemonės, kaip didesnio pavojaus šaltinio, padarytą žalą, nustatčius likusias civilinės atsakomybės sąlygas, atsako solidariai su transporto priemonę valdžiusiu asmeniu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus mišrios išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-49-788/2016

III. CIVILINĖS BYLOS

Šeimos teisė

Dėl prievolės pobūdžio pagal paskolos sutartį kvalifikavimo

Apžvelgiamoje byloje ieškovas pareiškė reikalavimą priteisti iš atsakovės (buvusios sutuoktinės) kompensaciją už solidariosios prievolės įvykdymą – skolos sumokėjimą bankui, o atsakovė pareiškė priešinį reikalavimą pripažinti sutuoktinio paimtą paskolą banke jo asmenine skola bei priteisti jai iš ieškovo kompensaciją už bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą, gražinant šią paskolą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai konstatavo, kad ieškovas neįrodė atsakovės solidariosios atsakomybės dėl skolos, paimtos jo vardu iš banko, todėl jo reikalavimą atmetė, abu atsakovės reikalavimus tenkino.

Kasacinis teismas konstatavo, kad, esant pareikštam reikalavimui dėl dalies lėšų, kurias vienas iš sutuoktinių gražino kreditoriui vykdydamas, šio sutuoktinio manymu, bendrą abiejų sutuoktinių prievolę, arba dėl kompensacijos už bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą vykdant, sutuoktinio manymu, asmeninę kito sutuoktinio prievolę, priteisimo, teismas turi savo iniciatyva kvalifikuoti įvykdytos prievolės pobūdį (nustatyti, ar tai buvo bendra sutuoktinių prievolė, ar asmeninė kurio nors sutuoktinio prievolė). Tokiu atveju prievolės rūšies kvalifikavimas yra teismo pareiga, todėl atsakovas, gindamasis nuo pareikšto reikalavimo dėl lėšų priteisimo, neprivalo priešieškiniu reikšti savarankiško reikalavimo dėl prievolės kvalifikavimo – pripažinimo asmenine ieškovo prievole ar bendra šalių prievole. Pakankama atsakovo gynybos forma tokio pobūdžio ginčiuose yra įrodymų, paneigiančių prievolės asmeninį pobūdį arba jos bendrumą, teikimas teismui. Vis dėlto CPK neužkerta kelio atsakovui atskirai pareikšti aptariamą, nors ir perteklinį, reikalavimą. Apžvelgiamos bylos atveju, kasacinis teismas sprendė, kad byla nagrinėjė

teismai turėjo pagrindą pripažinti, jog šioje byloje įrodyta, kad atsakovės bendroji jungtinė nuosavybė vykdant prievolės, kylančias iš minėtos paskolos, paimitos buvusio sutuoktinio individualios įmonės vardu, sutarties, sumažėjo, ir dėl šios bylos dalies pakeitė teismų procesinius sprendimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-181-969/2016

Daiktinė teisė

Dėl kompensacijos už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą dydžio nustatymo

Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl kompensacijos už visuomenės poreikiams paimamą ieškovų žemę dydžio. Ieškovai teigė, kad jie nuo pat 2000 metų, kai įsigijo žemės sklypą, negali visiškai nieko su juo daryti, nors planavo statyti mažaaukščius gyvenamuosius namus dar 2001–2002 metais, tačiau Vilniaus miesto savivaldybė atsisakė parengti sąlygas bei išvada detaliajam planui rengti, motyvuodama, kad per jiems priklausantį žemės sklypą numatyta tiesti Vilniaus miesto vakarinį aplinkelį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio dalį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad neįprastai ilgi delsimai išmokant kompensaciją dėl turto nusavinimo veda prie asmens, kurio žemė nusavinta, didesnių finansinių nuostolių, jį pastatant į netikrumo būseną. Tai taikoma ir administraciniams bei teisminiams procesams, kuriose sprendžiama dėl tokios kompensacijos dydžio, ypač, kai asmenys, kurių žemė nusavinta, yra įpareigoti (priversti) imtis tokių procesų inicijavimo, kad gautų kompensaciją, į kurią turi teisę. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad turto vertinimo ataskaita ar turto vertės nustatymo ekspertizės aktas yra pagrindinis įrodymas byloje dėl atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą žemę nustatymo. Kadangi individualusis turto vertinimas atliekamas atsižvelgiant į individualias jo savybes tam tikrą dieną, šių savybių neįvertinimas bent iš dalies gali lemti netikslių vertės nustatymą, todėl kiekvienoje byloje itin svarbu užtikrinti, kad vertinant turtą būtų atsižvelgta į visas reikšmingas jo individualias savybes. Šios bylos kontekste kasacinis teismas konstatavo, kad nuosavybės paėmimas visuomenės poreikiams tenkinti yra vientisas procesas, kuriame tarptautinių žmogaus teisių apsaugos standartų požiūriu gali būti svarbus tiek jo pradžios, tiek pabaigos momentas. Šiame procese svarbu tinkamai įvertinti praėjusio laiko, nepagrįstų delsimų padarinius asmeniui.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad apskaičiuojant visuomenės poreikiams paimamo žemės sklypo rinkos vertę turi būti atsižvelgiama į analogiškos vertės žemės sklypų sandoriuose, sudarytuose nuo teritorijų planavimo dokumento, kuriame numatytas konkretus visuomenės poreikis, patvirtinimo iki turto vertinimo ataskaitos parengimo, nurodytų tokių nekilnojamųjų daiktų kainų pokytį (Žemės įstatymo 47 straipsnio 1 dalis). Taigi įstatymų leidėjas nustatė, kad teisingam atlyginimui už paimamą turtą svarbus teritorijų planavimo dokumento, kuriame numatytas konkretus visuomenės poreikis, patvirtinimo metu buvusio turto vertės pokytis. Žemės sklypo paskirties ir naudojimo būdo pakeitimas pakeičia esminį jo elementą ir vertę, t. y. iš esmės pakeičia daiktą. Spręsdamas, už kokios paskirties ir naudojimo būdo žemę atlygintina savininkui, kai pirmiau nurodyti elementai keitėsi po to, kai buvo patvirtintas teritorijų planavimo dokumentas, nustatęs konkretų visuomenės poreikį, kasacinis teismas darė išvadą, kad paimamos žemės savininkui turi būti atlyginama už tų teisių praradimą, kurias įgyti jis siekė ir įgijo savo reikmėms tenkinti, jos suteikė jam teisę žemės sklype įgyvendinti numatytus tikslus. Tais atvejais, kai pasikeitė žemės paskirties ir naudojimo būdo elementai žemės sklypo savininkui nesuteikė teisės naujų savybių žemės sklypą panaudoti savo interesams tenkinti, į juos atlyginant paimamos žemės vertę neatsižvelgtina, bet vertintinas žemės sklypo statusas, buvęs teritorijų planavimo dokumento, nustačiusio konkretų visuomenės poreikį, patvirtinimo metu. Kasacinis teismas nurodė, kad nustatytina, kokiomis aplinkybėmis ginčo sklypo naudojimo būdas buvo keičiamas, koks buvo šio

pakeitimo tikslas ir kokios realios pakeitimų panaudojimo savo interesams galimybės. Tuo atveju, jei žemės naudojimo būdas teisėtai pakeistas ir žemės sklypo savininkai įgijo realiai įgyvendinamą teisę sklypą naudoti pagal naujai nustatytą paskirtį savo interesams, reiškia, kad savininkai įgijo teisėtą lūkestį šias teises įgyvendinti ir jų netekimas turi būti kompensuojamas, atlyginant ne buvusios pirminės paskirties žemės sklypo vertę, bet paėmimo metu esančios. Kitu atveju, jei žemės paskirties pakeitimas vyko jau rengiantis naudoti žemės sklypą pagal pakeistą paskirtį visuomenės reikmėms, kai jis bus paimtas, šis pakeitimas negali būti pagrindas pagal jį skaičiuoti kompensaciją savininkams. Taip pat ir tuo atveju, jei žemės paskirties pakeitimas dėl objektyvių faktinių ar teisinių aplinkybių (*inter alia*, dėl žemės paskirties pakeitimo neatitikties įstatymo reikalavimams) realiai negalėjo būti įgyvendintas, toks pakeitimas neturi būti vertinamas kaip reikšmingas kompensacijai skaičiuoti. Kasacinis teismas sprendė, kad byla nagrinėję teismai nenustatinėjo ginčo žemės sklypo įsigijimo kainos, kuri Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje minėta kaip svarbus kriterijus, nustatant teisingą atlyginimą, nesiaiškino kitų įsigijimo metu buvusių faktinių ir teisinių aplinkybių, sudarančių pagrindą teismui įvertinti savininkų elgesio sąžiningumą, rūpestingumą, susiformuoti konkrečioms ieškovų teisėtiems lūkesčiams dėl jų įsigyto žemės sklypo galimo panaudojimo perspektyvų ir praradimų dydžio. Dėl to šią bylos dalį kasacinis teismas gražino nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-180-684/2016

Dėl nuostolių, atsiradusių dėl servituto nustatymo, dydžio

Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiama dėl nuostolių, atsiradusių dėl administraciniu aktu nustatyto servituto, suteikiančio teisę tiesti centralizuotus inžinerinės infrastruktūros tinklus, dydžio. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad ieškovams priteistinas nuostolių dydis mažintinas Vyriausybės 2004 m. gruodžio 2 d. nutarimu Nr. 1541 patvirtintos Vienkartinės ar periodinės kompensacijos, mokamos už naudojimąsi administraciniu aktu nustatyto žemės servitutu, tarnaujančiojo daikto savininkui ar valstybės žemės patikėtiniui apskaičiavimo metodikos (toliau – Metodika) pagrindu išmokėta vienkartinės kompensacijos suma.

Kasacinis teismas išaiškino, kad, kai tarnaujančiojo daikto savininkui yra išmokama Metodikos nustatyta tvarka apskaičiuota kompensacija, kuri nepadengia visų tarnaujančiojo daikto savininko dėl servituto administraciniu aktu nustatymo patiriamų nuostolių, tarnaujančiojo daikto savininkas teismo tvarka gali papildomai reikalauti tik tos nuostolių dalies, kurios nepadengia pirmiau aptarta kompensacija. Tokiu atveju teismas, priteisdamas nuostolius, įvertina bendrą tarnaujančiojo daikto savininko patirtų nuostolių sumą ir kokią dalį šių nuostolių kompensavo pagal Metodiką apskaičiuota ir išmokėta kompensacija ir šią išmokėtą kompensaciją atima iš priteistinių nuostolių atlyginimo sumos. Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad, nustatant kompensacijos ar nuostolių dėl nustatyto servituto žemės sklypui dydį, turi būti atsižvelgiama į servituto nustatymo metu esančią žemės sklypo paskirtį ir naudojimo sąlygas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, kol valstybės institucijos nėra davusios leidimų keisti žemės naudojimo paskirtį, pertvarkyti sklypą, jį padalijant, negalima teigti, kad sklypo savininkai turi teisėtą lūkestį šiuos veiksmus atlikti, o netekus tokios galimybės – kad turi teisę į negautų pajamų iš planuotos investicijos atlyginimą. Kasacinis teismas nurodė, kad atsakovams įsigyjant žemės ūkio paskirties sklypą nebuvo garantuota galimybė pakeisti jo paskirtį į gyvenamąją, nebuvo užtikrintas bendrojo plano nekintamumas. Dėl to atsakovai dėl šio sklypo galėjo turėti teisėtą lūkestį tik naudoti jį pagal tuo metu buvusią paskirtį – žemės ūkio. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-225-611/2016

Dėl Jungtinėje Karalystėje vykdytos fizinio asmens bankroto procedūros užbaigimo sukeliama teisinių pasekmių Lietuvoje įsteigto hipotekos kreditoriaus daiktinėms teisėms į jo naudai įkeistą nekilnojamąjį turtą, esantį Lietuvos Respublikoje

Pareiškėja (skolininkė) prašė panaikinti antstolės patvarkymą vykdomojoje byloje, kuriuo ši atsisakė tenkinti skolininkės prašymą užbaigti vykdomąją bylą, o vykdomąjį dokumentą nusiųsti pareiškėjos bankroto bylą iškėlusiam Jungtinės Karalystės teismui. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjos skundo dalį tenkino, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – skundą atmetė.

Tarybos 2000 m. gegužės 29 d. Reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (toliau – Reglamentas Nr. 1346/2000) 5 straipsnio (Trečiųjų šalių daiktinės teisės) 1 dalyje nustatyta, kad bankroto bylos iškėlimas nedaro poveikio kreditorių ar trečiųjų šalių daiktinėms teisėms į skolininkui priklausantį ir bylos iškėlimo metu kitos valstybės narės teritorijoje esantį materialųjį ar nematerialųjį, kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą, įskaitant konkretų turtą ir visą neapibrėžtą turtą, kuris kartais keičiasi. Kasacinis teismas konstatavo, kad Jungtinėje Karalystėje iškelto pagrindinės bankroto bylos užbaigimo teisinės pasekmės nustatomos pagal šios šalies teisę (Reglamento Nr. 1346/2000 4 straipsnio 2 dalis), tačiau jos, kad ir kokios būtų, neturi įtakos kreditoriaus, kurio reikalavimas apsaugotas įkeitimu, teisėms, nes šioms taikoma *lex rei sitae* (daikto buvimo vietos teisė). Tai reiškia, kad Lietuvos Respublikoje įsteigto kreditoriaus naudai įkeistas turtas gali būti realizuojamas pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus, o tokio kreditoriaus teisėms kitoje Europos Sąjungos valstybėje iškelto bankroto byla neturi įtakos. Taigi kreditorius turi teisę pats pasirinkti, koku būdu ginti savo teises ir teisėtus interesus – ar reikšti reikalavimą pagrindinėje bankroto byloje, ar, jeigu kreditoriaus reikalavimas apsaugotas daiktine teise, naudotis įkeisto turto buvimo vietos valstybės teisėje įprastais teisių gynybos būdais, pasinaudojant Reglamento Nr. 1346/2000 5 straipsnyje įtvirtinta išimtimi. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-684/2016

Dėl išlaidų, prilyginamų administravimo išlaidoms, kai name įsteigta bendrija

Daugiabučio namo savininkų bendrija prašė teismo priteisti iš buto savininko (ne bendrijos nario) skolą už bendro naudojimo patalpų suvartojamą elektros energiją, įnašus kaupimo fondui, darbo užmokestį, mokamą bendrijos darbuotojams (pirmininkui, valytojui), išlaidas už atliktus darbus (namo siūlių ir stogo remontą, elektros įvadų atnaujinimą, langų keitimą, žoliapjovės taisyimą, žaidimų aikštelės vaikams įrengimą, šiukšliadėžių pirkimą). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio dalį tenkino.

Kasacinis teismas konstatavo, kad kai butų ir kitų patalpų savininkai daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektams valdymą įgyvendina kitais alternatyviais būdais (steigia butų ir kitų patalpų savininkų bendriją ar sudaro jungtinės veiklos sutartį), tai pagal savo pobūdį tokias išlaidas, kurias patiria bendrija ar jungtinės veiklos sutarties dalyviai ir kurios gali būti priskirtos administravimo išlaidoms, butų ir kitų patalpų savininkai privalo atlyginti proporcingai savo daliai. Taigi, tiek administravimo išlaidos, kai veikia bendrojo naudojimo objektų administratorius, tiek joms prilyginamos išlaidos, kai veikia butų ir kitų patalpų savininkų bendrija arba sudaroma jungtinės veiklos sutartis, yra išlaidos, kurias pagal bendrąją taisyklę bendraturtis privalo proporcingai savo daliai apmokėti (CK 4.82 straipsnio 3 dalis) ir kurioms netaikoma CK 4.84 straipsnio 4 dalies išimtis (kai butų ir kitų patalpų savininkai gali atsisakyti mokėti). Kasacinis teismas nurodė, kad, remiantis bendrąja įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykle (CPK 178 straipsnis), bendrijos išlaidų priskyrimą administravimo išlaidoms turi įrodyti bendrija. Jei dėl tokių išlaidų, prilyginamų administravimo išlaidoms, dydžio yra priimtas atitinkamas butų ir kitų patalpų savininkų sprendimas, tai su jų dydžiu nesutinkantis buto savininkas turi skųsti tokį sprendimą

teismui. Jeigu būtų ir kitų patalpų savininkai nepriėmė sprendimo dėl šių išlaidų dydžio, tai tokių išlaidų dydžio neracionalumą ir neproporcingumą gali įrodinėti buto savininkas, iš kurio prašoma tokias išlaidas priteisti. Kasacinis teismas sprendė, kad šiuo atveju pagal bendrijos pateiktus įrodymus prie tokių išlaidų gali būti priskirtos bendrijos pirmininko ir buhalterio darbo užmokesčio išlaidos. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-232-916/2016

Sutarčių teisė

Dėl iš anksto aptartų (angl. liquidated damages) nuostolių ir netesybų institutų

Ieškovė (nuomotoja) prašė iš atsakovo (nuomininko) priteisti šalių iš anksto sutartus nuostolius dėl vienašalio patalpų nuomos sutarties nutraukimo. Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl atitinkamos sutarties sąlygos kvalifikavimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad šalys susitarė dėl netesybų; jas sumažino.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš anksto aptartų nuostolių institutas (angl. *liquidated damages*) taikomas Jungtinėje Karalystėje ir kitose bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Tose valstybėse sutarties šalių sutartos dėl sutarties pažeidimo mokėtinos sumos gali būti traktuojamos kaip iš anksto aptarti nuostoliai arba kaip baudinio pobūdžio sumos (baudos). Ar konkrečioje sutarties nuostatoje įtvirtinta bauda, ar iš anksto aptarti nuostoliai, visais atvejais yra vertinimo klausimas (angl. *question of construction*), kuris turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į kiekvienos konkrečios sutarties sudarymo aplinkybes ir kitas sutarties nuostatas, vertinant jas sutarties sudarymo momentu. Iš anksto aptartus nuostolius įtvirtinančios sutarčių nuostatos laikomos sąžiningu bandymu apskaičiuoti nuostolius, jos privalo būti šalių vykdomos ir negali būti keičiamos. Kvalifikavus sutarties nuostatą kaip įtvirtinančią iš anksto aptartus nuostolius, šalių sutarta suma, viena vertus, paprastai negali būti teismo sumažinta, kita vertus, nukentėjusiai šaliai taip pat negali būti kompensuojama daugiau, nepriklausomai nuo jos patirtų realių nuostolių. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad iš anksto aptartų nuostolių institutas turi keletą tikslų: 1) palengvinti nuostolių išieškojimą išvengiant išlaidų ir apsunkinimų įrodinėjant tikruosius patirtus nuostolius; 2) išvengti rizikos, kad bus priteista per maža kompensacija (angl. *undercompensation*), kai teismas netiesioginius ar labai išskirtinius (angl. *idiosyncratic*) nuostolius laikys pernelyg nutolusiais ir nekompensuotinais; 3) suteikti sutarties šaliai patikinimą, kad ji gali kliautis prievolės įvykdymu. Iš anksto aptartų nuostolių sąlyga yra ir skolininko atsakomybės apribojimas. Kasacinio teismo vertinimu, Jungtinės Karalystės teisėje įtvirtintam iš anksto aptartų nuostolių institutui Lietuvos teisinėje sistemoje artimiausias ir panašiausias pagal tikslus ir paskirtį yra netesybų institutas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad abu šie institutai kaip kreditorių teisių gynimo būdai taikomi pažeidus sutartines prievoles, jais siekiama sumažinti išlaidas, susijusias su realiai patirtų nuostolių įrodinėjimu, taip pat nubrėžti tam tikras sutartį pažeidusios šalies civilinės atsakomybės ribas. Vis dėlto šių institutų tikslai nėra visiškai tapatūs: iš anksto aptartų nuostolių instituto atveju tikslas suteikti sutarties šalims patikinimą, kad sutartis bus vykdoma, yra tik logiška kitų dviejų tikslų pasekmė, o netesybų atveju šis tikslas yra vienas svarbiausių, t. y. sutartyje įtvirtinant netesybas pirmiausia siekiama skatinti šalis įvykdyti savo sutartinius įsipareigojimus. Iš esmės prie analogiškų išvadų lyginant šių dviejų institutų funkcijas prieinama ir Lietuvos teisės doktrinoje. Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintą netesybų institutą nuo išankstinių nuostolių taip pat skiria kitokia kompensuotinių sumų apimtis (netesybos nukreiptos į minimalių nuostolių atlyginimą), kitokios teismo veikimo ribos taikant netesybų dydžio kontrolę (netesybos įstatymų nustatytais atvejais gali būti mažinamos), nustatant netesybų sumų pagrįstumą taikomas kitoks vertinimo momentas laiko atžvilgiu (atliekamas retrospektyvus vertinimas). Įvertindamas tai, kad šalys pasirinko sutarčiai ir iš jos kylančių ginčų sprendimui taikyti Lietuvos Respublikos teisę, kurioje iš anksto aptartų nuostolių

institutas nenustatytas, ir kad savo esme šalių susitarime nustatyti mokėjimai už sutarties nutraukimą prieš terminą atitinka netesybų tikslus ir paskirtį, kasacinis teismas sprendė, jog mokėtinos sumos laikytinos netesybomis, nustatytomis konkrečia pinigų suma (bauda) (CK 6.71 straipsnio 1, 2 dalys).

Spręsdamas dėl šalių sutartų netesybų dydžio mažinimo, kasacinis teismas nurodė, kad nors netesybų dydis nėra tapatinamas su patirtais nuostoliais ir nuostoliai yra tik žemutinė netesybų mažinimo riba, tačiau tam tikrais atvejais būtent toks jų dydis atitinka protingumo ir sąžiningumo reikalavimus bei sutarties šalių interesų pusiausvyrą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tais atvejais, kai iškyla netesybų mažinimo klausimas, atsiranda ir papildomos įrodinėjimo pareigos. Netesybas mažinti prašanti šalis turi pagrįsti, jog jos yra neprotingai didelės. Tačiau kreditorius, turintis priešingą interesą – gauti kuo didesnes netesybas, tokiu atveju turi teikti įrodymus, patvirtinančius nuostolius, tam, kad būtų nustatyta jam palanki riba, iki kurios gali būti mažinami nuostoliai. Šalių pateiktus įrodymus vertina teismas, jų pagrindu nustato tikėtiną nuostolių dydį. Kasacinis teismas sprendė, kad apžvelgiamoje byloje teismai pagrįstai netesybas sumažino iki teismo nustatytų ieškovės patirtų nuostolių dydžio. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234-248/2016

Dėl savivaldybės turto panaudos sutarties nutraukimo

Savivaldybė prašė nutraukti su atsakove sudarytą turto panaudos sutartį ir iškeldinti ją iš negyvenamųjų patalpų. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad savivaldybei priklausancio nekilnojamojo daikto neatlygintinio naudojimo sutartis prieš terminą gali būti nutraukiama esant bendriesiems CK 6.641 straipsnyje nustatytiems panaudos sutarties nutraukimo pagrindams, taip pat specialiajame Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatyme įtvirtintiems arba sutartyje nustatytiems pagrindams. Kiekvienas iš nurodytų sutarties nutraukimo pagrindų yra savarankiškas ir gali būti taikomas nepriklausomai nuo to, ar egzistuoja vienas ar keli sutarties nutraukimo pagrindai. Pažymėtina, kad galimi atvejai, kai, nepažeidžiant teisinio reguliavimo nuostatų, CK 6.641 straipsnyje arba Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatyme reglamentuojami panaudos sutarties nutraukimo pagrindai perkeliama į šalių sudarytą sutartį. Tokiais atvejais laikoma, kad panaudos sutartis nutraukiama joje nustatytais pagrindais. Kasacinis teismas konstatavo, kad šalis, siekianti CK 6.641 straipsnio pagrindu vienašališkai nutraukti panaudos sutartį, turi įrodyti, kad kita šalis sutarties nevykdė arba ją vykdė netinkamai (egzistuoja CK 6.641 straipsnyje įtvirtinti sutarties nutraukimo prieš terminą pagrindai), tačiau neprivalo pagrįsti, kad panaudos sutarties pažeidimas yra esminis (atitinka bent vieną iš CK 6.217 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų kriterijų). Atitinkamai teismas, spręsdamas dėl panaudos sutarties nutraukimo, turi nustatyti, ar sutartis buvo pažeista, tačiau neprivalo vertinti, ar toks pažeidimas kvalifikuotinas kaip esminis pagal CK 6.217 straipsnio nuostatas. Kasacinis teismas nurodė, kad ginčą sprendę teismai nustatė faktines aplinkybes, kurios patvirtina, jog panaudos gavėja (atsakovė) pažeidė naudojimosi turtu tvarką – perleido jį naudoti tretiesiems asmenims, nevykdė panaudos sutartyje nustatytos pareigos mokėti užmokestį už perduoto turto eksploatavimą, komunalines paslaugas. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad teismai pagrįstai ieškinį tenkino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-251-695/2016

Deliktų teisė

Dėl savivaldybės atsakomybės už kelių, kurių savininkė (valdytoja) ji yra, konstrukciniais defektais padarytą žalą tretiesiems asmenims pagrindų

Draudikas, išmokėjęs draudimo išmoką automobilio, kuris buvo apgadintas jam įvažiavus į duobę, savininkui, prašė priteisti žalos atlyginimą iš savivaldybės ir kelią prižiūrėti turėjusios įmonės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio dalį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad skiriasi CK 6.266 ir 6.271 straipsniuose įtvirtintų normų taikymo sritis. Valstybė, prižiūradama sau priklausančius statinius, veikia privatinės teisės sferoje kaip turto savininkas (valdytojas), todėl atsako už to turto padarytą žalą kaip ir bet kuris kitas savininkas (valdytojas). CK 6.271 straipsnis taikomas už žalą, kai valstybė ar savivaldybė veikia viešojo administravimo srityje. Žalos padarymas dėl pastatų, statinių, įrenginių ar kitokių konstrukcijų, įskaitant kelius, sugriuvimo ar dėl kitokių jų trūkumų nepatenka į CK 6.271 straipsnio taikymo sritį. Įstatyme nėra įtvirtinta už konstrukciniais kelio defektais padarytą žalą specialių valstybės ar savivaldybės atsakomybės taisyklių, todėl kasacinis teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai savivaldybė yra kelio savininkė (valdytoja), atsakomybė jai turi būti taikoma CK 6.266 straipsnio pagrindu. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad tais atvejais, kai savivaldybė kaip viešojo administravimo subjektas vykdo priežiūros funkciją statinių grupės atžvilgiu (pavyzdžiui, Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 32 punktas, Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 10 straipsnio 8 dalies 4 punktas, 11 straipsnio 7 dalis; Vyriausybės 2004 m. vasario 11 d. nutarimu Nr. 155 patvirtinto Kelių priežiūros tvarkos aprašo 6 punktas ir kt.), bet nėra konkretaus statinio savininkė (valdytoja), už viešojo administravimo funkcijos netinkamą vykdymą jai gali būti taikoma atsakomybė CK 6.271 straipsnio pagrindu.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija suformulavo šią aktualią teismų praktikai teisės aiškinimo taisyklę: taikant CK 6.266 straipsnio 2 dalį, asmuo, viešame registre nurodytas kaip statinio savininkas (valdytojas) ir siekiantis paneigti statinio valdymo prezumpciją, turi įrodyti, kad kitas asmuo savarankiškai įgyvendina statinio valdymą, ir tuo atveju atsakomybė taikoma ne jam, o kitam asmeniui. Sutartimi kitam asmeniui perdavus tik statinio techninės priežiūros, veikiant pagal užsakovo nurodymus, teisę, statinio valdymas tokiame asmeniui nepereina ir jam solidarioji prievolė atlyginti žalą kartu su statinio savininku CK 6.266 straipsnio pagrindu netaikytina. Remdamasis nurodytais argumentais bei konstatavęs, kad sutartimi įmonė įsipareigojo tik atlikti techninės priežiūros pobūdžio darbus, t. y. gatvių ir kiemų dangos remontą bei priežiūrą, kuriuos ji atlieka ne savo nuožiūra ir iniciatyva, o pagal savivaldybės nurodymus, kasacinis teismas padarė išvadą, jog byla nagrinėję teismai nepagrįstai sprendė, kad nurodyta įmonė yra gatvės valdytoja, CK 6.266 pagrindu be kaltės atsakinga už žalą, kilusią dėl gatvės konstrukcinių trūkumų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-105-687/2016

Dėl transporto priemonės valdytojo ir transporto priemonės valdymą perdavusio asmens solidariosios civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu padarytą žalą

PASTABA. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus mišri išplėstinė septynių teisėjų kolegija 2016 m. balandžio 19 d. priėmė nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-49-788/2016, kurioje pateikė svarbius išaiškinimus dėl transporto priemonės valdytojo ir transporto priemonės valdymą perdavusio asmens solidariosios civilinės atsakomybės už eismo įvykio metu padarytą žalą. Apie šią nutartį plačiau žr. skyriuje „Baudžiamosios bylos“, 6 psl.

Viešieji pirkimai

Dėl šalių atsiskaitymo pagal niekinį viešojo pirkimo sandorį

Apžvelgiamoje byloje sprendžiama dėl skolininko (perkančiosios organizacijos) pareigos sumokėti kreditoriui (tiekėjui) skolą už suteiktas paslaugas pagal sandorį, kuris įsiteisėjusiu teismo sprendimu kaip prieštaraujantis imperatyviosiems įstatymo normoms pripažintas niekiniu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio dalį tenkino.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija suformulavo tokią teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę: tais atvejais, kai vienoje byloje pareiškiamas ieškinys dėl atsiskaitymo pagal sutartį, o kitoje byloje tokią sutartį prašoma pripažinti niekine, byla dėl mokėjimų pagal ginčijamą paslaugų teikimo sutartį turėtų būti sustabdoma, kol įsiteisės teismo sprendimas byloje dėl sutarties galiojimo.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad dėl sandorio pripažinimo niekiniu tarp šalių gali būti taikomi negaliojančio sandorio padariniai (restituciją, nepagrįstą turto gavimą ar praturtėjimą bei kitus padarinius reglamentuojančios nuostatos), konstatavo, jog būtina aiškiai nustatyti, kokios teisės normos, kuriomis šie padariniai reglamentuojami, atitinkamu atveju turi būti taikomos. Tai svarbu ne tik siekiant užtikrinti tinkamą teisės normų taikymą ir teisingą ginčo sprendimą, bet kartu ir kreditoriui priteisiant adekvatų jo naudai vykdytinos piniginės prievolės dydį (apimtį). Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija suformulavo tokią teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę: tuo atveju, kai tiekėjas pareiškia ieškinį perkančiajai organizacijai dėl apmokėjimo už suteiktas paslaugas pagal sutartį, kuri pripažįstama niekine, ieškovo reikalavimas (atsiskaitymo pagal sandorį klausimas) nagrinėtinas remiantis taisyklėmis, reglamentuojančiomis niekinio sandorio padarinių taikymą, ir nustatčius, kad tokios sutarties pagrindu atsakovo užsakymu paslaugos faktiškai buvo suteiktos, taikytinos be pagrindo įgytą turtą ar nepagrįstą praturtėjimą reglamentuojančios teisės normos (CK 6.237 straipsnio 1 dalis, 6.240 straipsnis, 6.242 straipsnio 1 dalis).

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad kilo objektyvus poreikis keisti ligšiolinę kasacinio teismo praktiką dėl tiekėjo naudai vykdytinos perkančiosios organizacijos piniginės prievolės viešojo pirkimo sutartį pripažinus negaliojančia *ab initio*. Kasacinis teismas konstatavo, kad jei analogiškų viešojo pirkimo sutarčių, sudarytų panašiu kaip pripažinto negaliojančiu sandorio sudarymo metu, kainos (įkainių) teismas negalėtų nustatyti, jis galėtų vertinti sandorių, sudarytų panašiu metu tarp privatinės teisės reguliuojamų teisės subjektų (t. y. būtų galima vertinti ne viešojo pirkimo sutarčių, o kitų sandorių), vertę. Teisingo atlyginimo nustatymui taip pat gali būti taikomi ir kiti metodai (pvz., paskirta teismo ekspertizė). Visais atvejais turėtų būti atsižvelgiama į teikiamų paslaugų apimtį (transportuotų ir saugotų transporto priemonių kiekį, saugojimo trukmę ir pan.), nuo to taip pat galėtų priklausyti suteiktų paslaugų vertė. Atsižvelgdama į tai, išplėstinė teisėjų kolegija suformulavo tokią teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę: tais atvejais, kai pripažįstama niekine viešojo paslaugų teikimo sutartis, pagal kurią faktinis paslaugų teikimas jau yra įvykęs ir restitucija natūra yra negalima (nes prievolės pagal šią sutartį įvykdė tik tiekėjas), atlyginimo dydis už suteiktas paslaugas negali būti nustatomas pagal negaliojančios sutarties sąlygas, o perkančiosios organizacijos nepagrįsto sutaupymo vertė apskaičiuotina pagal analogiško sandorio vertės kriterijų (ar kitus teisingo atlyginimo metodus).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-89-378/2016

Bankroto teisė

Dėl kreditorės reikalavimų tenkinimo iš dienpinigių fizinio asmens bankroto procese

Kreditorė, grįsdama savo atsisakymą tvirtinti patikslintą bankrutuojančio fizinio asmens mokumo atkūrimo plano projektą, nurodė, kad jos finansinis reikalavimas gali būti tenkinamas iš

pareiškėjo gaunamų dienpinigių. Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl to, ar dienpinigiai laikytini pajamomis ir ar iš jų turėtų būti vykdomi atsiskaitymai su kreditoriais bankroto procese. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad dienpinigiai negali būti įtraukti į mokumo atkūrimo planą, ir jį patvirtino.

Kasacinis teismas konstatavo, kad, nors dienpinigiai nepatenka į darbo užmokesčio sąvoką, tačiau jie laikytini pajamomis, kadangi pajamos yra viskas, kas atneša naudą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad paprastai dienpinigiai yra neapmokestinamosios pajamos, tačiau tai nėra absoliuti taisyklė. Jeigu komandiruotės metu darbuotojui išmokėta dienpinigių suma viršija teisės aktais nustatytus dydžius ir ji nėra gražinama, tai minėtus dydžius viršijanti suma yra gyventojų pajamų mokesčio objektas. Kadangi apžvelgiamu atveju pareiškėjo gaunami dienpinigiai neviršija teisės aktais nustatytų dydžių (t. y. 50 procentų jam nustatyto darbo užmokesčio), todėl nėra apmokestinami. Kasacinis teismas konstatavo, kad tai, jog dienpinigiai laikytini pajamomis, nereiškia, kad kiekvienu atveju jie turi būti įtraukti į mokumo atkūrimo planą ir iš jų privalo būti vykdomas atsiskaitymas kreditoriams. Kiekvieną kartą, sprendžiant, ar iš dalies dienpinigių gali būti dengiami kreditorių finansiniai reikalavimai, reikia įvertinti, kokio dydžio dienpinigius, lyginant su darbo užmokesčiu, asmuo gauna; taip pat atsižvelgti į tai, ar prisiimdamas finansinius įsipareigojimus asmuo savo turtinę padėtį siejo ir su gaunamais dienpinigiais. Įrodyti, kad numatyti gauti dienpinigiai yra būtinosios išlaidos, privalo bankrutuojantis fizinis asmuo. Nors dienpinigių paskirtis yra kompensuoti padidėjusias darbuotojo išlaidas dėl išvykimo į komandiruotę, tačiau į dienpinigius nėra įskaičiuojamos gyvenamojo ploto nuomos, transporto ir degalų išlaidos, susijusios su komandiruotės tikslais, dokumentų tvarkymo, mokesčių už kelius, ryšių, automobilių saugojimo aikštelėse išlaidos ir kitos su komandiruote susijusios būtinosios išlaidos. Kasacinis teismas sprendė, kad šios bylos atveju pareiškėjas turėtų apvarstyti didesnės dalies dienpinigių (pareiškėjas nurodė, kad iš gaunamų dienpinigių jis kiekvieną ketvirtį skirs po 173,77 Eur (28,96 Eur per mėnesį), o asmeniniams būtiniesiems poreikiams tenkinti bus skiriama 129,75 Eur per mėnesį, o dienpinigių bus gaunama vidutiniškai 544,65 Eur per mėnesį) skyrimo galimybes kreditorėms finansiniams reikalavimams tenkinti. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir administratoriaus pateiktą prašymą patvirtinti mokumo atkūrimo planą paliko nenagrinėtą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249-313/2016

Civilinio proceso teisė

Dėl ieškinio pripažinimo ir priešieškinio atsisakymo, kai ieškiniu ir priešieškiniu pareiškiami vienas kitą šalinantys reikalavimai, bei piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis

Ieškovas nurodė, kad apžvelgiamą bylą nagrinėję teismai nepagrįstai neatsižvelgė į tai, jog bylos nagrinėjimo metu jis pripažino atsakovės priešieškinio reikalavimą dėl žemės sklypo priteisimo atsakovei.

Kasacinis teismas konstatavo, kad, byloje esant pareikštiems ieškiniui ir priešieškiniui, atsakovas turi teisę pripažinti ieškinio, o ieškovas – priešieškinio reikalavimus. Tiek ieškinio, tiek priešieškinio pripažinimas turi būti aiškūs ir nedviprasmiški, be išlygų. Tuo atveju, kai ieškiniu ir priešieškiniu pareiškiami vienas kitą šalinantys reikalavimai, šalis, pripažįstanti kitos šalies reikalavimą, be kita ko, turi atsisakyti savo pareikšto priešingo reikalavimo CPK 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka. Kasacinis teismas nurodė, kad ieškovas netiesiogiai pripažino atsakovės priešieškinio reikalavimą dėl minėto žemės sklypo priteisimo atsakovei atsiliepime į priešieškinį su sąlyga, jeigu būtų padidinta priešieškinyje nurodyta jam priteisiamos kompensacijos suma už atsakovei atitenkantį žemės sklypą (priešieškiniu buvo siūlyta mažesnė kompensacijos suma, nei prašė ieškovas). Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad toks ieškovo pareiškimas, kuriuo jis neva pripažino priešieškinio reikalavimą dėl žemės sklypo priteisimo atsakovei, buvo

sąlyginis, todėl teismai pagrįstai į jį neatsižvelgė. Be to, ieškovui neatsisakius savo ieškinio reikalavimo dėl žemės sklypo priteisimo jam, priešingo atsakovės priešieškinio reikalavimo pripažinimas buvo neaiškus, todėl neatitiko imperatyviosios CPK 140 straipsnio 1 dalies normos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad pačios šalys yra atsakingos už aplinkybių, kuriomis grindžia savo reikalavimus ir atsikirtimus, įrodinėjimą. Proceso dalyvio elgesys, kai dalyvis manipuliuoja versijomis dėl byloje nustatomų faktinių aplinkybių, susiedamas jų reikšmę su savo reikalavimo tenkinimu arba atmetimu, laikytinas piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis (konkrečiai – teise teikti įrodymus, patvirtinančius savo reikalavimą) ir negali būti tokio proceso dalyvio reikalavimų tenkinimo pagrindas. Remdamasis nurodytais argumentais, dėl šio reikalavimo bylą nagrinėjusių teismų procesinių sprendimų kasacinis teismas nepakeitė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-181-969/2016

Dėl CPK 95 straipsnio 2 dalies aiškinimo ir taikymo

Asociacijos, kuri atstovavo ieškovui, pirmininkas prašė teismo panaikinti teismo jam skirtą baudą už piktnaudžiavimą nušalinimo teise. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pareiškimą atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, CPK 56 straipsnio 1 dalies 6 punkte nurodytu atstovavimo atveju fizinio asmens atstovu pagal pavidimą yra laikomas juridinis asmuo – asociacija arba kitas viešasis juridinis asmuo. Tačiau tokio asmens dalyvavimas procese visais atvejais yra realizuojamas per fizinius asmenis. Tokie juridiniai asmenys, esantys atstovais, patys gali būti atstovaujami darbuotojų, turinčių aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, ir (ar) advokatų (advokatų padėjėjų). Tokiu atveju susiklosto dvigubi atstovavimo teisiniai santykiai, nes pats atstovas (juridinis asmuo) yra atstovaujamas savo atstovų (fizinių asmenų). Asociacijos vienasmenis valdymo organas (apžvelgiamos bylos atveju – asociacijos pirmininkas) veikia asociacijos vardu ir nėra jos atstovas pagal pavidimą (CPK 55 straipsnis). Tačiau toks vienasmenis valdymo organas (fizinis asmuo) taip pat dalyvauja procese ir savo elgesiu daro įtaką proceso eigai (naudojasi procesinėmis teisėmis, teikia prašymus ir kt.). CPK 95 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „byloje dalyvaujantis asmuo“ turi būti aiškinama kaip apimanti fizinį asmenį (juridinio asmens vienasmenį valdymo organą), kuris faktiškai veda kito asmens bylą teisme ir todėl pagal byloje atliekamas funkcijas bei procesinį vaidmenį veikia kaip pastarojo atstovas. Vadinasi, ir procesinė atsakomybė juridinio asmens vienasmeniui valdymo organui turi kilti tokiais pat pagrindais kaip ir kitiems atstovams. Kasacinis teismas suformulavo tokią teisės aiškinimo taisyklę: kai fiziniam asmeniui pagal pavidimą CPK 56 straipsnio 1 dalies 6 punkto pagrindu teisme atstovauja asociacija, kurios bylą veda fizinis asmuo – asociacijos vienasmenis valdymo organas, už šio fizinio asmens piktnaudžiavimą bauda taikant CPK 95 straipsnio 2 dalį gali būti paskirta priklausomai nuo bylos aplinkybių šiam fiziniam asmeniui, kai piktnaudžiavimą lėmė jo asmeninis elgesys procese, arba asociacijai, kai piktnaudžiauta jos naudai ir interesais arba kai piktnaudžiavimą lėmė asociacijos nepakankama priežiūra ir kontrolė, arba ir fiziniam asmeniui, ir asociacijai, jei yra pagrindas juos abu laikyti atsakingais už atliktus veiksmus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nepriklausomai nuo to, veikia asmuo kaip atstovas procese esant ar nesant teisiniui pagrindui, tuo metu jis, turėdamas atstovo procesinį statusą, privalo vykdyti atstovo procesines pareigas, tarp jų – nepiktnaudžiauti procesinėmis teisėmis (CPK 7 straipsnio 2 dalis). Už šios pareigos nevykdymą gali būti taikomos sankcijos (CPK 95 straipsnio 2 dalis). Vėlesnis asmens procesinio statuso pakeitimas arba jo pašalinimas iš byloje dalyvaujančių asmenų nedaro įtakos baudų, paskirtų asmeniui už veiksmus, atliktus turint atitinkamą procesinį statusą, teisėtumui.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tam, jog CPK 95 straipsnio 2 dalies pagrindu būtų skiriama bauda piktnaudžiavusiam asmeniui ir dalis jos būtų nukreipiama kitam byloje dalyvaujančiam asmeniui, nebūtina nustatyti, kad šiam asmeniui yra padaryta konkreti turtinė žala. Piktnaudžiavimas yra ne tik tada, kai veiksmas sukelia materialinę žalą, bet ir tada, kai kenkia

teisinei sistemai, objektyviai neatitinka sąžiningo elgesio standartų. Neigiami piktnaudžiavimo padariniai gali pasireikšti ne tik turtine žala, bet ir normalios proceso eigos sutrikdymu, dėl kurio, pavyzdžiui, tenka atidėti teismo posėdį ar padaryti pertrauką, nepateisinamu teismo ir šalių laiko eikvojimu svarstant piktnaudžiaujant teise pateiktus prašymus, byloje dalyvaujančio asmens neigiamais išgyvenimais ir kita jo neturtine žala, atsirandančia dėl procesinio piktnaudžiavimo. Todėl toks elgesys negali būti toleruojamas nepriklausomai nuo juo padaromos žalos pobūdžio. Bauda, kuri sumokama kito byloje dalyvaujančio asmens naudai, taip pat nėra besąlygiškai skirta to asmens nuostoliams padengti, tačiau kai pareiškiamas reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo, dalyvaujančio byloje asmens naudai paskirta baudos dalis įskaitoma į priteistiną nuostolių sumą (CPK 95 straipsnio 2 dalis). Baudos skyrimas CPK 95 straipsnyje, be kita ko, nustatytas ir tam, kad atgrasančiai veiktų prieš piktnaudžiavimą, atlygintų neturtinio pobūdžio praradimus, nes dėl piktnaudžiavimo patirtų nuostolių įrodinėjimas yra sudėtingas ir dėl to ne visada yra pakankama prevencinė priemonė nuo piktnaudžiavimo. Dėl to, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-256-915/2016

Dėl tikrosios ūkinės bendrijos nario subsidiariosios atsakomybės už bendrijos skolas ir išieškojimo pagal vykdomuosius dokumentus restruktūrizuojant tikrąją ūkinę bendriją

Pareiškėjas (subsidiarus skolininkas) prašė panaikinti antstolės patvarkymus dėl priverstinio išieškojimo iš jo, kaip pagrindinio skolininko – tikrosios ūkinės bendrijos nario, turto. Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiama, ar, esant iškeltai pagrindinio skolininko (tikrosios ūkinės bendrijos) restruktūrizavimo bylai, antstolis gali vykdyti priverstinį išieškojimą iš subsidiariojo skolininko, kuris yra pagrindinio skolininko dalyvis (narys). Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai skundą tenkino.

Kasacinis teismas yra nurodęs, kad vykdant teismo sprendimą dėl subsidiariosios juridinio asmens dalyvio atsakomybės išieškojimas į subsidiaraus skolininko turtą gali būti nukreipiamas tik tada, kai yra baigtas išieškojimas iš pagrindinio skolininko turto, ir tik tiek, kiek pagrindinė prievolė liko neįvykdyta. Kasacinis teismas pažymėjo, kad atsižvelgiant į vykdomą tikrosios ūkinės bendrijos restruktūrizavimą, nėra pagrindo daryti išvadą, kad bendrijos turto neužtenka atsiskaityti su išieškotoju kaip vienu iš bendrijos kreditorių. Kadangi bendrijai iškelta restruktūrizavimo byla, atsiskaitymas su kreditoriais yra suvaržytas atsižvelgiant į Įmonių restruktūrizavimo įstatymo ir restruktūrizavimo byloje teismo patvirtinto restruktūrizavimo plano nuostatas. Esant vykdomam tikrosios ūkinės bendrijos restruktūrizavimui, kai įsiteisėja teismo nutartis patvirtinti restruktūrizavimo planą, kreditorių reikalavimų tenkinimas atidedamas atsižvelgiant į restruktūrizavimo plane nurodytus terminus ir laikantis Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 13 straipsnyje nurodytos kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės ir tvarkos. Atsižvelgiant į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad išieškojimas iš pagrindinės skolininkės (restruktūrizuojamos tikrosios ūkinės bendrijos) yra nebaigtas, todėl ir pagrindinės skolininkės prievolė dar nėra visiškai ar iš dalies neįvykdyta. Nekonstatavus pagrindinės skolininkės (tikrosios ūkinės bendrijos) visos prievolės ar jos dalies neįvykdymo baigus išieškojimą, nėra aišku, ar pagrindinė skolininkė neįvykdys visos prievolės ar kurios nors jos dalies, todėl kol tęsiamas tikrosios ūkinės bendrijos restruktūrizavimo procesas ir nėra baigtas išieškojimas iš šios pagrindinės skolininkės turto, nėra pagrindo nukreipti išieškojimo vykdymą į subsidiariojo skolininko – tikrosios ūkinės bendrijos nario – turtą. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222-969/2016